

EWA GŁOWACKA

Instytut Badań Informatyki i Komunikacji, Wydział Filozofii i Nauk Społecznych,
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

e-mail: egt@umk.pl

ORCID 0000-0001-9538-9386

JADWIGA WOŹNIAK-KASPEREK

Wydział Dziennikarstwa, Informatyki i Bibliologii

Uniwersytet Warszawski

e-mail: jbwozniak@uw.edu.pl

ORCID 0000-0002-1600-3914

BADANIA Z BIBLIOLOGII I INFORMATOLOGII W ŚWIETLE WYPOWIEDZI REPREZENTANTÓW TEJ DYSZYPLINY



Prof. dr hab. Ewa Głowacka pracuje w Katedrze Badań Przestrzeni Informacyjnej w Instytucie Badań Informatyki i Komunikacji UMK. Jej zainteresowania badawcze to: architektura informacji, kompetencje informacyjne i medialne, komunikacja naukowa w naukach społecznych, ekologia informacji, zarządzanie jakością w systemach informacyjnych.



Prof. dr hab. Jadwiga Woźniak-Kasparek kieruje Katedrą Bibliografii i Dokumentacji na Wydziale Dziennikarstwa Informatyki i Bibliologii UW. Jej zainteresowania badawcze to: systemy organizacji wiedzy, ekologia informacji, bariery informacyjne, terminologia – teoria i wykorzystanie w tworzeniu i ocenie zasobów terminologicznych, dokumentacja i bibliografia jako formy komunikacji i zachowania dziedzictwa.

SŁOWA KLUCZOWE: Bibliologia i informatologia. Nauki o komunikacji społecznej i mediach.

ABSTRAKT: **Teza/cel** – badanie miało trzy cele: 1) stworzenie mapy pól i obszarów badawczych bibliologii i informatologii eksplorowanych przez badaczy identyfikujących się jako bibliolodzy i/lub informatolodzy; 2) poznanie nowych pól i obszarów badawczych, m.in. będących rezultatem przynależności badacza do nauk o komunikacji społecznej i mediach lub do innej dyscypliny naukowej; 3) poznanie najistotniejszych aktualnych problemów badaczy. **Metody badań** – badanie ankietowe, analiza statystyczna; dane pozyskano z kwestionariuszy ankiety oraz z dostępnych źródeł otwartych. **Wyniki** – na mapie pól i obszarów badawczych bibliologii i informatologii dominują: bibliologia historyczna, organizacja i zarządzanie informacją i wiedzą oraz zachowania użytkowników informacji i mediów. Znacząca część zadeklarowanych nowych tematów badawczych nie wykazuje istotnego związku z pojawieniem się NoKSiM. Wśród problemów doświadczanych przez badaczy dominuje „wymuszona” przynależność do dyscyplin innych niż NoKSiM oraz brak możliwości przeznaczenia wystarczającej ilości czasu na pracę *stricto* badawczą. **Wnioski** – niezbędne jest podjęcie refleksji nad osobliwością badań bibliologicznych i informatologicznych w nowych realiach organizacji nauki, nad ich przyszłością i programem badawczym.

Obowiązująca od 2018 r. klasyfikacja dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych (Rozporządzenie ..., 2018) wywołała lawinę zdarzeń, w sposób mniej i bardziej sformalizowany komentowanych przez reprezentantów środowisk naukowych (m.in.: Hofman, 2019; Jabłonowski & Mielczarek, 2019; Koredczuk, 2019; Koredczuk & Woźniak-Kasperek, 2019; Lisowska-Magdziarz 2019; Woźniak-Kasperek, 2019; Woźniak-Kasperek, 2021). W artykule nie zastanawiamy się, czy klasyfikacja ta jest dobra i słusznie (lub niesłusznie) włącza lub wyłącza, a niekiedy całkowicie pomija jakąś dyscyplinę naukową, choć nie aprobujemy stosowania urzędniczo-biurokratycznych mechanizmów do organizowania badań naukowych i struktury wiedzy naukowej. Pozorny ład ułatwiający zarządzanie systemem szkolnictwa wyższego i nauki, w tym zmniejszenie liczby administracyjnie uznawanych dyscyplin, ich łączenie, dzielenie i eliminowanie z pewnością nie przełoży się automatycznie na rozwój nauki w Polsce i jej umiędzynarodowienie. Nie jesteśmy też zwolenniczkami kontrproduktywnej ochrony granic poszczególnych dyscyplin. Uważamy jednak, że zmiany w klasyfikacji nauk powinny być odbiciem zmian dokonujących się w prowadzeniu badań naukowych i w lokowaniu ich efektów. Na wspomnianą wyżej zmianę klasyfikacji i również mającej niekiedy niebagatelne znaczenie przynależności do dyscypliny nałożyły się jeszcze nowe zasady ewaluacji działalności naukowej, budzące wiele kontrowersji zasady punktacji czasopism naukowych itd. Reprezentujemy dawną bibliologię i informatologię (BI), która po dziesiątkach lat starań naszych poprzedników i okresie samodzielności naukowej utraciła status

dyscypliny i wraz z naukami o mediach oraz naukami o poznaniu i komunikacji społecznej została włączona do nowo utworzonej dyscypliny nazwanej naukami o komunikacji społecznej i mediach (NoKSiM). Celem badania, którego założenia, przebieg i rezultaty są przedstawione w artykule, było zbudowanie obrazu badań bibliologicznych i informatologicznych w cztery lata po wdrożeniu zmiany klasyfikacji dziedzin nauki i dyscyplin oraz szerszej reformy nauki i szkolnictwa wyższego, obrazu, który wyłania się z deklaracji reprezentantów środowiska bibliologów i informatologów¹. Pośrednio jest to oczywiście również obraz stanu środowiska, jego integracji (lub dezintegracji), przemian, jakie się w nim dokonały. Lata, które minęły od wspomnianego *Rozporządzenia* w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych, zdają się być czasem wystarczającym do podjęcia pierwszej próby stworzenia mapy badań bibliologicznych i informatologicznych w nowej rzeczywistości formalnoprawnej, a być może również badawczej.

Przeprowadzone badanie w zasadzie odpowiada jedynie na pytania „jak” i „ile”, kreśląc obraz badań bibliologicznych i informatologicznych na podstawie deklaracji (wypowiedzi) reprezentantów tej dyscypliny. To ważny, podmiotowy aspekt obiektu i tematu, choć niewystarczający do sformułowania ogólniejszych wniosków. Niebawem przedstawimy rezultaty kolejnego badania, które będzie przybliżać nas do celu aktywności badawczej, jaką jest budowanie ogólnych refleksji zakotwiczonych w określonej koncepcji lub teorii. Mamy nadzieję, że w efekcie końcowym uda nam się nie tylko zniuansować aktualny obraz badań bibliologicznych i informatologicznych, ale również wskazać głębsze i nieoczywiste przyczyny kształtujące go, a lokujące się w sferze „kulturowego dziedzictwa” bibliologii i informatologii oraz procesów wiedzotwórczych.

KADRA BADAWCZO-DYDAKTYCZNA BIBLIOLOGII I INFORMATOLOGII

Na koniec 2016 r. bibliologię i informatologię, która należała wówczas do dziedziny nauk humanistycznych, reprezentowało 162 badaczy (91 doktorów, 51 doktorów habilitowanych i 20 profesorów) (Kulczycki, 2019, s. 53-60). Według Głowackiej, Kisilowskiej i Świgoń (Głowacka & Kisilowska & Świgoń, 2021, s. 308): „[s]pośród 128 pracowników reprezentujących bibliologię i informatologię, NoKSiM jako pierwszą dyscyplinę za-

¹ W listopadzie 2020 r. była możliwość zmiany pierwszej deklaracji przynależności do dyscyplin, w zakresie których pracownik prowadzi badania naukowe. Wśród tych, którzy zadeklarowali zmiany, byli również badacze zajmujący się problematyką bibliologiczną i informatologiczną (zmienili proporcje przynależności do dyscyplin, dyscyplinę wiodącą, zrezygnowali z wcześniej deklarowanej dyscypliny w 100% na rzecz dwóch innych). Kolejne zmiany mogą nastąpić w listopadzie 2022 r. W przeprowadzonym przez nas badaniu korzystaliśmy z danych dotyczących stanu z roku 2020.

deklarowało 91 osób (z czego trzy – z udziałem mniej niż 100%), a 37 osób przeszło do innych dyscyplin jako pierwszych, w tym 27 do nauk o kulturze i religii. Spośród 39 bibliologów i informatologów, którzy po 2017 r. przeszli do innych dyscyplin niż NoKSiM w swoim wyborze pierwszej dyscypliny, tylko osiem zadeklarowało NoKSiM jako drugi wybór w 50 lub 25%". Warto również przypomnieć, że „w przeważającej mierze [obecni reprezentanci nauk o komunikacji społecznej i mediach – przypis EG i JWK] związani byli z dwiema dawnymi (przed rokiem 2018) dyscyplinami, czyli bibliologią i informatologią oraz naukami o polityce. Najliczniejsze reprezentacje nowej dyscypliny istniały (w listopadzie 2020 r.) na pięciu uczelniach (w kolejności według liczebności): Uniwersytecie Warszawskim, Uniwersytecie Wrocławskim, Uniwersytecie Śląskim, Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie oraz Uniwersytecie Jagiellońskim. Trzeba też zauważyć, że chociaż zdecydowana większość bibliologów i informatologów przypisała się w 2018 r. do nauk o komunikacji społecznej i mediach, to dosyć duża grupa wybrała jednak nauki o kulturze i religii (przede wszystkim na Uniwersytecie Śląskim)” (Głowacka & Kisilowska & Świgoń, 2021, s. 314).

W lutym 2022 r. przystąpiono do analizy bazy RAD-on, której zawartość zmieniła się nieco przed ewaluacją dyscyplin naukowych, a przede wszystkim stała się kompletniejsza. Znajdowały się w niej dane dotyczące 884 badaczy reprezentujących nauki o komunikacji społecznej i mediach². Sprawdzono również w bazie OPI Nauka Polska³ przynależność wszystkich naukowców obecnie przypisanych do NoKSiM do dyscyplin naukowych przed 2018 r. Baza OPI ogółem rejestruje 132 bibliologów i informatologów, którzy zadeklarowali przynależność do NoKSiM jako pierwszej dyscypliny i 5 osób z NoKSiM jako drugą dyscyplinę (3 z tych 5 osób jako pierwszą wybrały historię, 1 – językoznawstwo, 1 – literaturoznawstwo). Udało się zatem odnaleźć 137 badaczy⁴, którzy zajmują się naukowo bibliologią i informatologią. Wśród nich jest 13 profesorów, w tym 10 kobiet (1 wybrała BI jako drugą dyscyplinę, a pierwszą jest literaturoznawstwo) oraz 3 mężczyźn. Doktorzy habilitowani to 53 osoby – 36 kobiet, z których 3 zadeklarowały jako pierwszą dyscyplinę historię, a 1 językoznawstwo oraz 17 mężczyźn. Stopień dr/dr inż. posiada 70 osób – 49 kobiet i 21 mężczyźn. W badanej grupie był też 1 magister. Kobiety stanowią 69,3% całej analizowanej populacji (dla porównania wśród

² RAD-on <https://radon.nauka.gov.pl/dane/nauczyciele-akademicy-badacze-i-osoby-zaangazowane-w-dzialalnosc-naukowa?disciplineCode=DS010504N&pageNumber=1> stan na 9.02.2022.

³ Nauka Polska: Strona główna <http://www.nauka-polska.opi.org.pl>.

⁴ Dla mocniejszego zaakcentowania tendencji jeszcze raz zestawmy liczby: 2016 r.: ogółem 162 badaczy; 2022: 137 badaczy; różnica – 25. Patrząc na te liczby, widać zjawisko zmniejszania się liczebności kadr. Można przypuszczać, że o ile nie zostaną podjęte właściwe działania, sytuacja niebawem ulegnie dalszemu pogorszeniu ze względu na specyfikę struktury wiekowej.

respondentów, którzy odpowiedzieli na ankietę, odsetek kobiet wyniósł 70%), profesorowie – 9,5%, dr hab. – 38,7%, pozostali – 51,8%. Należy również nadmienić, że aktualne analizy bazy RAD-on i OPI wykazały, że po 2018 r. 25 osób spośród 137 należących przed 2018 r. do bibliologii i informatologii przeszło do dyscyplin innych niż nauki o komunikacji społecznej i mediach.

Dane zbierano za pomocą kwestionariusza ankiety sieciowej. Link został wysłany do wszystkich 137 osób (95 kobiet i 42 mężczyzn), zwrot kwestionariusza otrzymano od 100 osób, co stanowi blisko 72%. Wysoki wskaźnik zwrotu ankiet naszym zdaniem świadczy m.in. o tym, że bibliologom i informatologom nie jest obojętna ani sytuacja, w jakiej prowadzą swoje badania, ani przyszłość tych badań. 70% respondentów stanowiły kobiety (73,68% całej populacji kobiet związanych z bibliologią i informatologią), a 30% mężczyźni (71,43% populacji mężczyzn). Warto zwrócić uwagę na, naszym zdaniem, niepokojące zjawisko, jakim jest brak w grupie respondentów najmłodszej kadry naukowej, tj. osób do 30. roku życia. Prawdopodobnie jest to symptom ogólniejszej tendencji w zakresie polityki zatrudnienia na uczelniach, która z kolei jest konsekwencją obowiązujących przepisów prawa, oraz czynników „logistycznych”, a wśród nich wysokości zarobków, zwłaszcza osób zajmujących najniższe stanowiska w hierarchii pracowników badawczo-dydaktycznych. Połowa respondentów, zarówno w grupie kobiet, jak i mężczyzn, to osoby po 50. roku życia bliższe końca niż początku aktywności zawodowej. W przyszłości może to spowodować brak zastępowalności kadr.

Tabela 1. Struktura respondentów według wieku i płci

	Płeć	Wiek		
		pon. 30 lat	30-50 lat	pow. 50 lat
	razem			
Kobieta	70	0	35	35
Mężczyzna	30	0	16	14
razem	100	0	51	49

Wśród kobiet, które odpowiedziały na ankietę, jest niemal taka sama liczba doktorów (30) i doktorów habilitowanych (31). W porównaniu z mężczyznami, którzy wzięli udział w badaniu, kobiety zdecydowanie przodują pod względem liczby profesorów tytularnych⁵.

⁵ Na marginesie warto zwrócić uwagę na jedną z konsekwencji wskazanej wyżej liczby (10) profesorów tytularnych, których *de facto* jest nieco więcej niż 10. Przeprowadzane na posiedzeniach Rady Doskonałości Naukowej losowania recenzentów w postępowaniach o nadanie tytułu profesora wymagają wskazania 15 profesorów tytularnych z danej dziedziny i ew. dyscypliny, spośród których losuje się 5.

Tabela 2. Struktura respondentów według stopni i tytułów

stopień, tytuł naukowy	mgr	dr	dr hab.	prof.	razem
Kobiety					
pon. 30 lat	0	0	0	0	0
30-50 lat	0	21	13	1	35
pow. 50 lat	0	9	18	8	35
razem	0	30	31	9	70
Mężczyźni					
pon. 30 lat	0	0	0	0	0
30-50 lat	0	10	6	0	16
pow. 50 lat	0	3	10	1	14
razem	0	13	16	1	30
Razem kobiety i mężczyźni					
pon. 30 lat	0	0	0	0	0
30-50 lat	0	31	19	1	51
pow. 50 lat	0	12	28	9	49
razem	0	43	47	10	100

REZULTATY BADANIA

Respondenci zostali poproszeni o odpowiedzi na trzy pytania, których celem było:

- stworzenie mapy pól i obszarów badawczych bibliologii i informatologii do dziś eksplorowanych przez badaczy identyfikujących się jako bibliolodzy i/lub informatolodzy;
- poznanie nowych pól i obszarów badawczych, m.in. będących rezultatem przynależności do nauk o komunikacji społecznej i mediach lub do innej dyscypliny naukowej;
- poznanie najistotniejszych aktualnych problemów badaczy.

MAPA PÓL I OBSZARÓW BADAWCZYCH BIBLIOLOGII I INFORMATOLOGII

Respondentom przedstawiono w kwestionariuszu ankiety listę pól i obszarów badawczych (Zał. 1), na której każdy mógł dokonać maksymalnie pięciu wskazań.

Tabela 3. Średnia liczba wskazań w poszczególnych grupach ankietowanych kobiet

Płeć	Kobiety						
Wiek	30-50			pow. 50			razem K
Stopień, tytuł naukowy	dr	dr hab.	prof.	dr	dr hab.	prof.	
Średnia liczba zaznaczonych odpowiedzi (obszary badawcze)	4,05	4,08	5	4,2	4,3	4,1	4,17

Tabela 4. Średnia liczba wskazań w poszczególnych grupach ankietowanych mężczyzn

Płeć	Mężczyźni					
Wiek	30-50		pow. 50		razem M	
Stopień, tytuł naukowy	dr	dr hab.	dr	dr hab.	prof.	
Średnia liczba zaznaczonych odpowiedzi (obszary badawcze)	4	4,16	4,67	3,8	5	4,07

Ograniczenie liczby wskazań miało zapobiec nadmiernemu rozmyciu obrazu pól i obszarów badawczych. Wyodrębniony (A, B i C – Zał. 1) podział na trzy kategorie w dużym uproszczeniu odpowiada trzem, subiektywnie wyodrębnionym, składowym bibliologii i informatologii, tj. bibliologii (nauce o książce; księgoznawstwu), bibliotekoznawstwu i nauce o informacji (informatologii). Podział ten był nam potrzebny do lokowania wyborów w szerszych klasach, choć zdajemy sobie sprawę z jego ułomności i umowności. Zależało nam również na wyodrębnieniu bibliotekoznawstwa jako jednego z dwu najstarszych (obok bibliografii) fundamentów dzisiejszej bibliologii i informatologii, a zarazem obszaru badań będącego wyłącznie naszą specyfiką, nie współdzieloną z żadną inną dyscypliną. Lista pól i obszarów badawczych wykorzystana w badaniu i ich zgrupowanie nie są obrazem wewnętrznej struktury badawczej bibliologii i informatologii, nie mogą być traktowane jako podział klasyfikacyjny tego zakresu, wyczerpujący obszar badań bibliologicznych i informatologicznych. Nasza propozycja, opracowana przy współdziałaniu reprezentantów ośrodków, w których są prowadzone interesujące nas badania, ma charakter pragmatyczny, ponieważ naszym celem nie było opracowanie pełnej, wyczerpującej mapy badawczej bibliologii i informatologii („jaka

bibliologia i informatologia powinna być”) a mapy badań (przynajmniej na poziomie deklaracji) realizowanych przez badaczy („jaka jest bibliologia i informatologia w Polsce w 2022 r.”). Analizując odpowiedzi na pierwsze i drugie pytanie, brano pod uwagę tylko i wyłącznie deklaracje respondentów, nie oceniając ich wagi, nasilenia czy związków z faktyczną aktywnością publikacyjną. Te zagadnienia będą przedmiotem kolejnego naszego artykułu. Tabela nr 5 prezentuje główne zadeklarowane obszary zainteresowań wszystkich respondentów. Jak widać, 100 osób dokonało w sumie 414 wskazań.

Tabela 5. Obszary zainteresowań wszystkich respondentów L=100

Liczba respondentów	100	% głosów
Bibliologia historyczna	34	8,21
Organizacja i zarządzanie informacją i wiedzą	29	7,00
Zachowania użytkowników informacji i mediów	26	6,28
Edytorstwo (także edytorstwo cyfrowe)	22	5,31
Książka jako artefakt	22	5,31
Architektura informacji	20	4,83
Recepcja i społeczne oddziaływanie książki	19	4,59
Biblioteka i jej funkcje społeczne	19	4,59
Obieg książki	18	4,35
Bibliotekoznawstwo stosowane	18	4,35
Komunikacja naukowa	18	4,35
Usługi informacyjne	18	4,35
Prasoznawstwo	16	3,86
Kultura informacyjna i medialna	16	3,86
Bibliometria i naukometria	15	3,62
<i>User Experience</i> i <i>User Interface</i>	14	3,38
Czytelnictwo (kultura czytelnicza)	12	2,90
Bibliografia, inne źródła informacji i danych	12	2,90
Edukacja informacyjna i medialna	12	2,90
Teoria, historia i metodologia nauki o informacji	11	2,66
Estetyka książki	10	2,42
Bibliofilstwo	9	2,17
Teoria, historia i metodologia bibliologii	6	1,45
Ekologia informacji	6	1,45
Zachowania użytkowników bibliotek	5	1,21

Bibliopedagogika; biblioterapia	4	0,97
Produkcja książki (cyfrowej, sieciowej, konwergencyjnej, transgresyjnej itd.)	3	0,72
	414	100,00

Analiza wyborów wszystkich respondentów wskazuje, że największym zainteresowaniem – 34 wybory stanowiące 8,2% wszystkich zaznaczeń, cieszy się tematyka szeroko pojętej bibliologii historycznej. Druga pod względem intensywności zainteresowań badaczy jest organizacja i zarządzanie informacją i wiedzą – 29 wyborów (7,0%). Sporo badań mieści się w obszarze zachowań użytkowników informacji i mediów – 26 (6,28%), dalej edytorstwa i książki jako artefaktu – po 22 wybory (5,31%). Nieco tylko rzadziej wskazywana była architektura informacji (20 – 4,83%), recepcja i społeczne oddziaływanie książki oraz biblioteka i jej funkcje społeczne (po 19 wyborów – 4,59%). Obieg książki, bibliotekoznawstwo stosowane, komunikacja naukowa i usługi informacyjne to kolejne grupy zainteresowań respondentów (po 18 wyborów co stanowi 4,35% ogółu). Dalej w rankingu sytuuje się prasoznawstwo oraz kultura informacyjna i medialna (16 – 3,86%), a także problematyka bibliometrii i naukometrii (14 – 3,38%). Pozostałe obszary badań związanych z bibliologią i informatologią cieszą się jeszcze mniejszym zainteresowaniem; powyżej 3% wyborów uzyskał jedynie obszar *User Experience* i *User Interface*. Do tematyki rzadziej podejmowanej przez badaczy należą m.in. zagadnienia związane z teorią i metodologią bibliologii i informatologii.

Z kolei tabela 6 pokazuje rozkład ilościowy i procentowy deklarowanych zainteresowań badaczek związanych z bibliologią i informatologią. Dane te zaprezentowano ogółem i w podziale na poszczególne etapy kariery naukowej odzwierciedlone przez uzyskane stopnie naukowe i tytuł. Przypomnijmy, że na 70 respondentek 30 to osoby ze stopniem doktora, 31 – doktora habilitowanego i 9 z tytułem profesora. Zadeklarowały one w sumie 292 obszary zainteresowań.

Tabela 6. Obszary zainteresowań badaczek (L=70)

	dr	dr hab.	prof.	Kobiety	
Liczba respondentek	30	31	9	70	% głosów
Bibliologia historyczna	9	12	5	26	8,90
Zachowania użytkowników informacji i mediów	9	7	2	18	6,16
Książka jako artefakt	4	10	3	17	5,82
Recepcja i społeczne oddziaływanie książki	6	9	2	17	5,82

Edytorstwo (także edytorstwo cyfrowe)	7	8	1	16	5,48
Biblioteka i jej funkcje społeczne	6	8	1	15	5,14
Organizacja i zarządzanie informacją i wiedzą	8	6	1	15	5,14
Kultura informacyjna i medialna	5	6	2	13	4,45
Usługi informacyjne	6	7	0	13	4,45
Obieg książki	3	7	2	12	4,11
Prasoznawstwo	3	5	4	12	4,11
Bibliotekoznawstwo stosowane	5	6	0	11	3,77
Edukacja informacyjna i medialna	7	3	1	11	3,77
Komunikacja naukowa	5	4	2	11	3,77
Architektura informacji	6	1	3	10	3,42
Bibliometria i naukometria	4	5	1	10	3,42
Usługi informacyjne	6	3	0	9	3,08
Estetyka książki	3	5	1	9	3,08
Bibliografia, inne źródła informacji i danych	3	4	2	9	3,08
<i>User Experience i User Interface</i>	7	2	0	9	3,08
Bibliofilstwo	1	4	0	5	1,71
Teoria, historia i metodologia bibliologii	1	2	2	5	1,71
Ekologia informacji	1	2	2	5	1,71
Teoria, historia i metodologia nauki o informacji	3	1	1	5	1,71
Produkcja książki (cyfrowej, sieciowej, konwergencyjnej, transgresyjnej itd.)	1	2	0	3	1,03
Bibliopedagogika; biblioterapia	2	1	0	3	1,03
Zachowania użytkowników bibliotek	2	1	0	3	1,03
			razem	292	100,00

Analiza wyborów wszystkich badaczek wskazuje, że największym zainteresowaniem – 26 wyborów stanowiących 8,9% wszystkich zaznaczeń, cieszy się tematyka bibliologii historycznej. W porównaniu z zainteresowaniem tym obszarem całej badanej grupy (wszyscy respondenci – Tab. 5) – mamy tu również do czynienia z największą liczbą wskazań. Badane kobiety w ujęciu liczb bezwzględnych (procentowo) nawet silniej interesują się tą problematyką (8,9%), niż cała badana grupa (8,2%). Tematyką z omawianego zakresu zajmuje się 30% badaczek ze stopniem doktora, 38,70% ze stopniem doktora habilitowanego oraz aż 55,56% z tytułem profesora. Jak widać w tej ostatniej – najmniej licznej grupie – popularność bibliologii historycznej jest największa.

Drugim obszarem pod względem intensywności zainteresowań badaczek są zachowania użytkowników informacji i mediów – 18 (6,16%), w rozkładzie według stopni naukowych – dr 9 (30%), dr hab. 7 (22,58%), prof. 2 (22,23%). W odniesieniu do danych zebranych od wszystkich respondentów niezależnie od płci, skala zainteresowania tym obszarem jest podobna – 6,16% przy 6,28% dla wszystkich, jednak tematyka zachowań użytkowników w grupie kobiet znajduje się w rankingu na drugim, a nie na trzecim miejscu. Nie ma tu też bardzo wyraźnych różnic między osobami o różnym zaawansowaniu kariery naukowej z pewną przewagą w grupie najmłodszych badaczek.

Kolejne trzy obszary, podobne pod względem popularności, to książka jako artefakt (17 głosów – 5,82%), recepcja i społeczne oddziaływanie książki (17 głosów – 5,82%) oraz edytorstwo, także edytorstwo cyfrowe (16 głosów – 5,48%). W przypadku dwóch pierwszych nie ma wyraźnej różnicy procentowej w zainteresowaniach problematyką pomiędzy grupami badaczek na różnych stopniach zaawansowania kariery, duża różnica jest widoczna w tematyce edytorstwa, gdzie zdecydowanie więcej badaczek młodszych (23,4% dr, 25,8% dr hab. i 11,1% prof.) interesuje się tą problematyką. Prawdopodobnie jest to efekt włączenia do klasy „Edytorstwo” edytorstwa cyfrowego.

Biblioteka i jej funkcje społeczne oraz organizacja i zarządzanie informacją i wiedzą to następne w kolejności pola zainteresowań (po 15 wyborów co przekłada się na 5,14%). W obu przypadkach też można zaobserwować delikatną przewagę proporcji młodszych pod względem zaawansowania w karierze naukowej badaczek. Analiza porównawcza kolejności obszarów zainteresowań wskazuje, że w grupie kobiet analizowane pola cieszą się większym zainteresowaniem niż w grupie ogólnej, w której na tym miejscu są architektura informacji oraz recepcja i społeczne oddziaływanie książki. Pozostała tematyka cieszy się jeszcze mniejszą popularnością – do nich trzeba też zaliczyć zagadnienia związane z teorią i metodologią bibliologii i informatologii, chociaż w przypadku teorii bibliologii można zauważyć, że dwie badaczki z tytułem profesora dekla-

rują takie zainteresowania. Pozostając przy wątku zainteresowań kobiet z tytułem naukowym, należy jeszcze nadmienić, że 4 z nich (44,45%) zadeklarowało zainteresowanie prasoznawstwem, a 3 (33,34%) – architekturą informacji, natomiast żadna nie wybrała (z popularniejszych jeszcze wśród kobiet) zagadnień związanych z usługami informacyjnymi, bibliotekoznawstwem stosowanym oraz *User Experience* i *User Interface*. Ponadto, wszystkie badane kobiety w najmniejszym stopniu wśród wszystkich obszarów badawczych interesują się zachowaniami użytkowników bibliotek.

Analiza deklarowanych zainteresowań badaczek wykazała, że bibliologia historyczna to dominujący obszar badań zarówno w grupie wszystkich respondentów, jak i kobiet, przy czym problematyka ta w największym stopniu interesuje osoby z tytułem profesora. Należy również wskazać na pewne różnice w zainteresowaniach naukowych badaczek ze stopniem doktora i doktora habilitowanego a tych z tytułem profesora. Oprócz dużego odsetka profesorek interesujących się bibliologią historyczną, można zauważyć też spore zainteresowanie tych respondentek (w porównaniu z młodszymi) zagadnieniami związanymi z architekturą informacji, bibliografią, teorią i metodologią bibliologii oraz ekologią informacji.

Tabela 7 pokazuje rozkład ilościowy i procentowy deklarowanych zainteresowań badaczy (mężczyzn) związanych z bibliologią i informatologią. Dane te zaprezentowano ogółem i w podziale na etapy kariery naukowej odzwierciedlone przez uzyskane stopnie naukowe i tytuł. Na 30 respondentów 13 posiada stopień doktora, 16 – doktora habilitowanego i 1 tytuł profesora. Mężczyźni dokonali 122 wyborów tematyki badań.

Tabela 7. Obszary zainteresowań badaczy (L=30)

	dr	dr hab.	prof.		
Liczba respondentów – mężczyźni	13	16	1	30	% głosów
Organizacja i zarządzanie informacją i wiedzą	8	5	1	14	11,48
Architektura informacji	6	4	0	10	8,20
Bibliologia historyczna	2	6	0	8	6,56
Zachowania użytkowników informacji i mediów	3	4	1	8	6,56
Bibliotekoznawstwo stosowane	2	4	1	7	5,74
Komunikacja naukowa	3	4	0	7	5,74
Edytorstwo (także edytorstwo cyfrowe)	2	4	0	6	4,92
Obieg książki	3	3	0	6	4,92

Teoria, historia i metodologia nauki o informacji	2	4	0	6	4,92
Książka jako artefakt	3	2	0	5	4,10
Bibliometria i naukometria	2	3	0	5	4,10
<i>User Experience</i> i <i>User Interface</i>	2	3	0	5	4,10
Usługi informacyjne	3	2	0	5	4,10
Bibliofilstwo	2	2	0	4	3,28
Prasoznawstwo	1	3	0	4	3,28
Biblioteka i jej funkcje społeczne	2	2	0	4	3,28
Czytelnictwo (kultura czytelnicza)	1	2	0	3	2,46
Bibliografia, inne źródła informacji i danych	2	1	0	3	2,46
Kultura informacyjna i medialna	1	1	1	3	2,46
Recepcja i społeczne oddziaływanie książki	2	0	0	2	1,64
Zachowania użytkowników bibliotek	0	2	0	2	1,64
Estetyka książki	0	1	0	1	0,82
Teoria, historia i metodologia bibliologii	1	0	0	1	0,82
Bibliopedagogika; biblioterapia	0	1	0	1	0,82
Edukacja informacyjna i medialna	1	0	0	1	0,82
Ekologia informacji	0	0	1	1	0,82
Produkcja książki (cyfrowej, sieciowej, konwergencyjnej, transgresyjnej itd.)	0	0	0	0	0,00
			razem	122	100,00

Tabela 8. Porównanie obszarów badań: wszyscy respondenci, mężczyźni i kobiety

Wszyscy respondenci	Mężczyźni	Kobiety
Bibliologia historyczna	Organizacja i zarządzanie informacją i wiedzą	Bibliologia historyczna
Organizacja i zarządzanie informacją i wiedzą	Architektura informacji	Zachowania użytkowników informacji i mediów
Zachowania użytkowników informacji i mediów	Bibliologia historyczna	Książka jako artefakt
Edytorstwo (także edytorstwo cyfrowe)	Zachowania użytkowników informacji i mediów	Recepcja i społeczne oddziaływanie książki

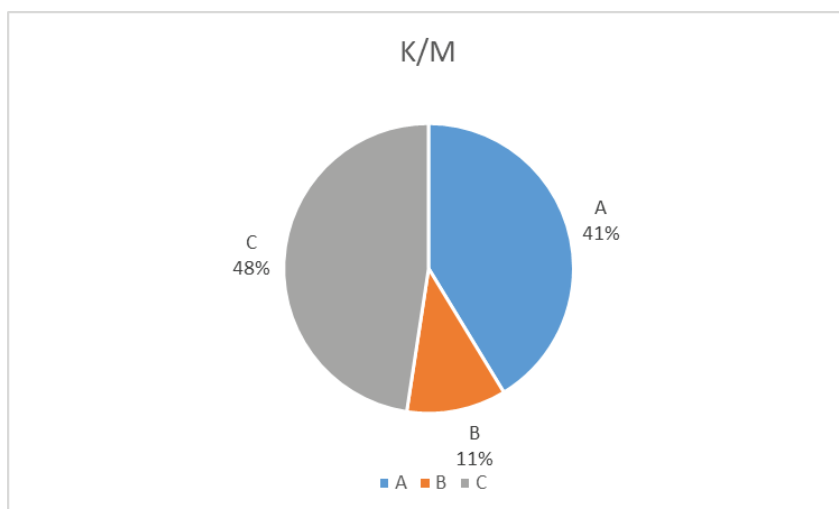
Książka jako artefakt	Bibliotekoznawstwo stosowane	Edytorstwo (także edytorstwo cyfrowe)
Architektura informacji	Komunikacja naukowa	Biblioteka i jej funkcje społeczne
Recepcja i społeczne oddziaływanie książki	Edytorstwo (także edytorstwo cyfrowe)	Organizacja i zarządzanie informacją i wiedzą
Biblioteka i jej funkcje społeczne	Obieg książki	Kultura informacyjna i medialna
Obieg książki	Teoria, historia i metodologia nauki o informacji	Usługi informacyjne
Bibliotekoznawstwo stosowane	Książka jako artefakt	Obieg książki
Komunikacja naukowa	Bibliometria i nauko-metria	Prasoznawstwo
Usługi informacyjne	<i>User Experience</i> i <i>User Interface</i>	Bibliotekoznawstwo stosowane
Prasoznawstwo	Usługi informacyjne	Edukacja informacyjna i medialna (w zakresie kształcenia użytkowników)
Kultura informacyjna i medialna	Bibliofilstwo	Komunikacja naukowa
Bibliometria i nauko-metria	Prasoznawstwo	Architektura informacji
<i>User Experience</i> i <i>User Interface</i>	Biblioteka i jej funkcje społeczne	Bibliometria i nauko-metria
Czytelnictwo (kultura czytelnicza)	Czytelnictwo (kultura czytelnicza)	Czytelnictwo (kultura czytelnicza)
Bibliografia, inne źródła informacji i danych	Bibliografia, inne źródła informacji i danych	Estetyka książki
Edukacja informacyjna i medialna (w zakresie kształcenia użytkowników)	Kultura informacyjna i medialna	Bibliografia, inne źródła informacji i danych
Teoria, historia i metodologia nauki o informacji	Recepcja i społeczne oddziaływanie książki	<i>User Experience</i> i <i>User Interface</i>
Estetyka książki	Zachowania użytkowników bibliotek	Bibliofilstwo

Bibliofilstwo	Estetyka książki	Teoria, historia i metodologia bibliologii
Teoria, historia i metodologia bibliologii	Teoria, historia i metodologia bibliologii	Ekologia informacji
Ekologia informacji	Bibliopedagogika; biblioterapia	Teoria, historia i metodologia nauki o informacji
Zachowania użytkowników bibliotek	Edukacja informacyjna i medialna	Produkcja książki (cyfrowej, sieciowej, konwergencyjnej, transgresyjnej itd.)
Bibliopedagogika; biblioterapia	Ekologia informacji	Bibliopedagogika; biblioterapia
Produkcja książki (cyfrowej, sieciowej, konwergencyjnej, transgresyjnej itd.)	Produkcja książki (cyfrowej, sieciowej, konwergencyjnej, transgresyjnej itd.)	Zachowania użytkowników bibliotek

W grupie badaczy sytuacja związana z deklarowanymi obszarami badań wygląda nieco inaczej niż wśród wszystkich respondentów oraz w grupie badaczek. Najwięcej głosów (14 – 11,48 %) zyskała tematyka związana z organizacją i zarządzaniem informacją i wiedzą, która wśród kobiet zajmuje dopiero siódme miejsce, a drugie w całej populacji respondentów. Problematyką tą zajmują się wszyscy badacze, niezależnie od ich zaawansowania w karierze naukowej, chociaż doktorzy habilitowani w trochę mniejszym stopniu niż pozostali. Drugi, najczęściej wybierany obszar to architektura informacji (dziesięć wskazań – 8,20%), który jest najbardziej popularny wśród doktorów. W grupie ogólnej deklaracje związane z tym obszarem zajmują dopiero siódme miejsce, a wśród kobiet – 15. Bibliologia historyczna znajduje się dopiero na trzecim miejscu na równi z badaniami zachowań użytkowników informacji i mediów (osiem wyborów – 6,56%) i została wybrana głównie przez doktorów habilitowanych. Zachowaniami użytkowników interesują się dość równomiernie wszyscy badacze, niezależnie od etapu kariery naukowej. Wszyscy też w dość dużym stopniu zajmują się również bibliotekoznawstwem stosowanym i komunikacją naukową (siedem wyborów – 5,74%) oraz edytorstwem, obiegiem książki oraz teorią, historią i metodologią nauki o informacji (sześć – 4,42%). W następnej kolejności badana grupa deklaruje swoje zainteresowania książką jako artefaktem, bibliometrią i naukometrią oraz tematyką *User Experience* i *User Interface*, usług informacyjnych i komunikacji naukowej (pięć – 4,10%). Wśród badanych mężczyzn zwraca również uwagę większe w porównaniu z grupą kobiet deklarowane

zainteresowanie teorią informatologii oraz problematyką *User Experience* i *User Interface*. W badanej grupie znajduje się tylko jeden profesor, który deklaruje swoje zainteresowania w szerokim obszarze informatologii (np. zarządzaniem informacją i wiedzą, zachowaniami użytkowników informacji, ekologią informacji) oraz wskazuje na badania z zakresu bibliotekoznawstwa stosowanego. Trudno jest wychwycić istotne różnice w deklarowanych obszarach zainteresowań wśród doktorów i doktorów habilitowanych. Są one trochę wyraźniej widoczne w zakresie organizacji i zarządzania informacją i wiedzą oraz architektury informacji na korzyść młodszych pracowników nauki i w obszarze bibliologii historycznej, którą częściej wybierają panowie z habilitacją.

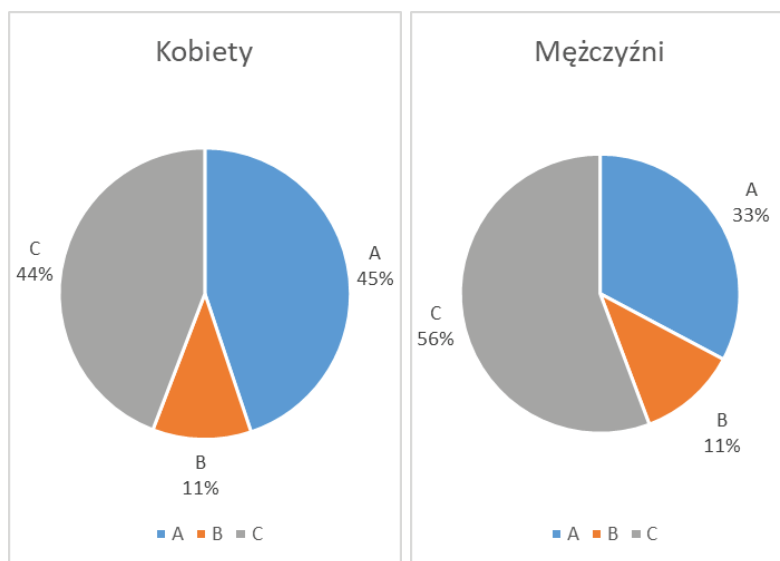
Interesowało nas również, w jakich proporcjach, jeśli chodzi o wyodrębnione przez nas subdyscypliny bibliologii i informatologia, mieszczą się deklarowane obszary badań respondentów. Przypomnijmy, że wszystkie zaproponowane respondentom pola i obszary badawcze podzielono na: bibliologię – A, bibliotekoznawstwo – B i informatologię – C.



Wykres 1. Rozkład procentowy deklaracji obszarów badań w ramach subdyscyplin ogółem

Jak widać, w grupie ogólnej (kobiety i mężczyźni), najwięcej obszarów badań mieści się w informatologii – 48%, następnie bibliologii – 41%, najmniej w bibliotekoznawstwie.

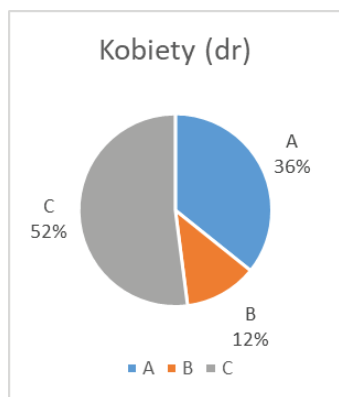
Sprawdźmy, czy analogiczne różnice występują między badanymi kobietami i mężczyznami.



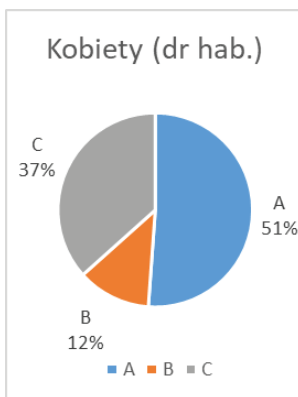
Wykres 2. Rozkład procentowy deklaracji obszarów badań w ramach subdyscyplin – kobiety
Wykres 3. Rozkład procentowy deklaracji obszarów badań w ramach subdyscyplin – mężczyźni

Jak widać na wykresach 2 i 3, tematyka bibliotekoznawcza jest na równi popularna w obu grupach, jednak kobiety w zdecydowanie większym stopniu deklarują zajmowanie się bibliologią, natomiast mężczyźni – informatologią. Różnica ta wynosi 12% wyborów pól badawczych.

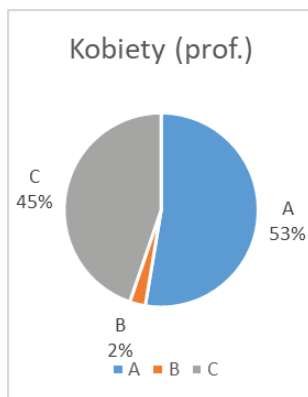
Kolejna analiza pokazana na wykresach 4-6 dotyczy różnic w zainteresowaniach w ramach subdyscyplin pomiędzy kobietami znajdującymi się obecnie na różnych etapach kariery naukowej.



Wykres 4



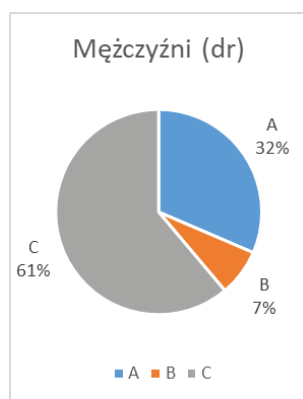
Wykres 5



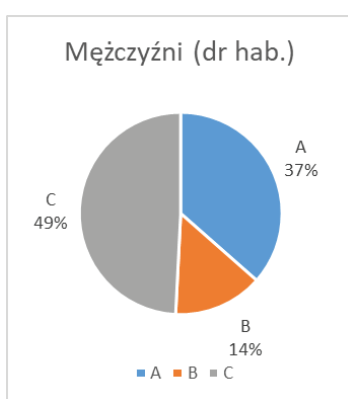
Wykres 6

Badaczki legitymujące się stopniem doktora i doktora habilitowanego w większym stopniu niż kobiety z tytułem naukowym profesora zajmują się bibliotekoznawstwem – różnica ta wynosi 10% wyborów. Respondentki najmłodsze pod względem zaawansowania w karierze częściej niż pozostałe wybierają tematykę związaną z informatologią. Tutaj różnica jest większa między osobami ze stopniem doktora a doktora habilitowanego i wynosi 15% głosów, a między kobietami ze stopniem doktora a kobietami z tytułem profesora tylko 7%. Młode badaczki też w najmniejszym stopniu deklarują tematykę bibliologiczną w swoich badaniach – wśród nich przewaga zainteresowań informatologicznych nad bibliologicznymi jest duża i wynosi 16% wybranych obszarów. W pozostałych grupach zainteresowanie bibliologią jest spore – wynosi ponad 50% zaznaczonych w ankiecie tematów.

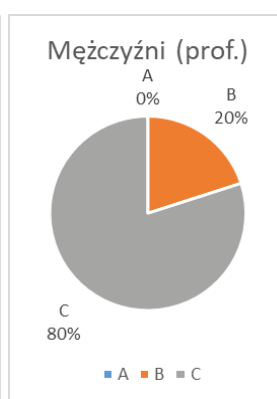
Podobna analiza została przeprowadzona dla zainteresowań respondentów – mężczyzn (zob. wykres 7, 8 i 9).



Wykres 7



Wykres 8

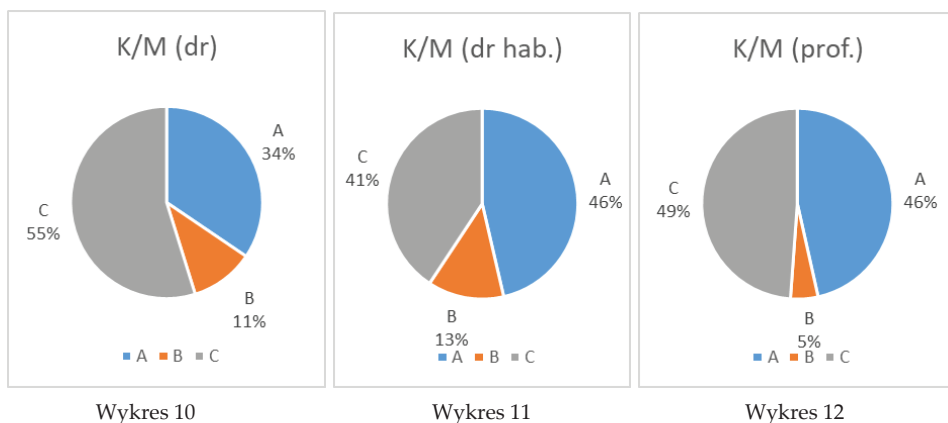


Wykres 9

Wszyscy badacze najczęściej wybierali obszary związane z informatologią, podczas gdy kobiety – prócz najmłodszych – deklarywały częściej zainteresowanie bibliologią. U mężczyzn ta tendencja jest najwyraźniejsza wśród doktorów i profesora (tutaj ze względu na tylko jednego respondenta w grupie trzeba być ostrożnym z interpretacją wyników; wiemy, że profesorów jest więcej, ale tylko jeden odpowiedział na ankietę). Doktorzy w większym stopniu są zainteresowani problematyką związaną z tą dyscypliną niż kobiety z tym samym stopniem naukowym. Różnica między mężczyznami a kobietami wynosi tu 9% wyborów. Tak popularna wśród badaczek bibliologia cieszy się zdecydowanie mniejszym zainteresowaniem mężczyzn. W grupie doktorów ta różnica nie jest znaczna i wynosi 4%, ale u pozostałych respondentów dysproporcja jest spora (w grupie doktorów habilitowanych wynosi 14% wyborów). Bibliotekoznawstwo

w analizowanej grupie cieszy się niedużą popularnością od 7 do 20% znaczeń tematów związanych z tą subdyscypliną.

Wykresy 10-12 pokazują różnice w deklaracjach związanych z subdyscyplinami BI w grupach ogółem (kobiety i mężczyźni) wyróżnionych ze względu na stopień bądź tytuł naukowy.



Wśród profesorów obojga płci najpopularniejsza jest informatologia, choć jej przewaga nad bibliologią nie jest znacząca, na co mają wpływ zainteresowania kobiet. Doktorzy habilitowani dzielą swoje badania pomiędzy bibliologię (46% wyborów obszarów) a informatologię (41%). Najmniejszą rolę w ich badaniach odgrywają tematy mieszczące się w bibliotekoznawstwie. Natomiast najmłodsi respondenci – ogółem doktorzy – w największym stopniu wybierają informatologię, dalej bibliologię i również na końcu bibliotekoznawstwo.

MAPA NOWO POWSTAŁYCH PÓL I OBSZARÓW BADAWCZYCH BIBLIOLOGII I INFORMATOLOGII

W ankiecie respondenci zostali poproszeni o wskazanie nowych pól i obszarów badawczych, przede wszystkim będących rezultatem przynależności do nauk o komunikacji społecznej i mediach lub wyboru innej dyscypliny naukowej. Jak już wcześniej wspomniano, spośród 137 reprezentantów tej dyscypliny, po zmianach w 2018 r. 25 osób przypisało się w 100 lub 50% do dyscypliny innej niż NoKSiM. Większość z tych 25 badaczy (18 osób) sytuuje teraz swój dorobek naukowy w naukach o kulturze i religii, 4 osoby w literaturoznawstwie, 2 – w językoznawstwie, a 1 w historii. Osoby te są formalnie zobligowane do prowadzenia badań w zadeklarowanej dyscyplinie.

Spośród wszystkich 100 osób 8, które odpowiedziały na ankietę, wyraźnie zadeklarowało jako nowe badania związane z analizą dziedzictwa kulturowego bądź z naukami o kulturze. Nie da się jednak nie zauważyć, że te nowe tematy mają też wiele wspólnego z tematyką badań bibliologiczno-informatologicznych. Odpowiadając na ankietę, respondenci używali m.in. następujących sformułowań: „straty w zakresie dziedzictwa piśmienniczego (materiały biblioteczne i archiwalne); rewindykacja i ochrona dziedzictwa piśmienniczego (materiały biblioteczne i archiwalne); historia książki w dziejach rozwoju nauk (humanistycznych, matematyczno-przyrodniczych); „ochrona zbiorów; dziedzictwo kulturowe”; „aspekty bibliologiczne i informatologiczne edukacji międzykulturowej”; „ochrona dziedzictwa” czy też „badania zachowań informacyjnych humanistów oraz wykorzystania przez nich narzędzi cyfrowych” lub „bibliografia jako źródło informacji o kulturze i historii mniejszości etnicznych i narodowych”. Widać, że zmiana dyscypliny, która nie zawsze była związana z osobistym wyborem, lecz często wynikała z zewnętrznych uwarunkowań, wpłynęła na podejmowane przez respondentów badania. Jednak, mimo nowego usytuowania i ukierunkowania na zagadnienia związane przede wszystkim z dyscypliną nauki o kulturze i religii, ich tematyka jest nadal silnie powiązana z bibliologią i informatologią.

W niektórych wypowiedziach respondentów, którzy zadeklarowali przynależność do NoKSiM, również widać związek przynależności do nowo utworzonej dyscypliny z nową tematyką badań. Deklarują oni podejmowanie analiz naukowych związanych z medioznawstwem i komunikacją społeczną. Odzwierciedlenie tej tendencji widać w wypowiedziach 25 badanych, co stanowi 25% ankietowanych. Nadmienić należy, że takie decyzje podjęli badacze niezależnie od wieku i zaawansowania kariery naukowej. Podejmowane są różnorodne tematy od analizy rynku medialnego, zawartości mediów, zarządzania mediami, produkcji przekazu medialnego i historii mediów, po zachowania użytkowników mediów i psychologię mediów, kulturę i edukację medialną oraz etykę mediów. Badani deklarują również zainteresowania związane z nauką i wiedzą w przestrzeni komunikacyjnej i medialnej, mediatyzacją nauki, komunikacją w mediach cyfrowych oraz językiem w komunikacji społecznej. W kręgu zainteresowań bibliologów i informatologów aktualnie przynależnych do NoKSiM pojawiły się również zagadnienia związane z dyskursem medialnym w obszarze nauk o książce: książki w przestrzeni medialnej, książki w mediach społecznościowych i w komunikacji wizualnej, mediatyzacji rynku książki, jak również mediów jako przestrzeni społecznego obiegu książki oraz praktyk lekturowych w dobie kultury konwergencji mediów.

Respondenci wskazali także nowe kierunki badań, które zaliczyłybyśmy do obszarów bibliologii i informatologii i które nie są powiąza-

ne z nową klasyfikacją dziedzin i dyscyplin. Są to zarówno zagadnienia związane z bibliotekoznawstwem jako nauką społeczną i społecznym wizerunkiem bibliotekarzy i bibliotek, jak i tematy z zakresu szeroko pojętej kultury książki. W tym drugim obszarze mieszczą się nowe zainteresowania badaczy rynkiem wydawniczym książki i prasy, typografią tradycyjną i cyfrową, środowiskiem twórców książki i prasy, książką w dobie konwergencji mediów, książką i prasą dla dzieci, recepcją literatury pięknej, sztuką książki, kulturą książki w środowisku monastycznym oraz rynkiem książki i reklamą prasową. Naukowcy interesują się również komunikacją wizualną, projektowaniem graficznym i estetyką publikacji, typografią i grafiką książki.

Wyraźnie widoczne jest też zainteresowanie respondentów problematyką informatologiczną ukierunkowane na nowe zjawiska w przestrzeni informacyjnej, głównie wynikające z rozwoju technologii. W tym zakresie tematyka podejmowanych badań jest bardzo różnorodna. Dotyczy zarówno zasobów informacji i wiedzy, np. otwartych zasobów naukowych, edukacyjnych i danych badawczych, dezinformacji, wizualizacji informacji, *big social data*, analityki internetowej, teorii wiedzy, jak i zarządzania informacją, np. audyt i usprawnianie systemów zarządzania informacją w organizacjach, diagnoza kultury informacyjnej w organizacjach, zarządzanie informacją w organizacjach i w mediach społecznościowych, sztuczna inteligencja w zarządzaniu informacją, inżynieria systemów informacyjnych, mobilność aplikacji i urządzeń w działalności informacyjnej, kuratorstwo cyfrowe, cyberbezpieczeństwo czy też zarządzanie jakością informacji, ekologia informacji. Aktualnie sporo badaczy interesuje się użytkownikami informacji oraz zagadnieniami związanymi z UX. Są to m.in. badania zachowań informacyjnych humanistów oraz wykorzystania przez nich narzędzi cyfrowych, kompetencji informacyjnych i medialnych użytkowników, afektywno-kognitywnych zachowań informacyjnych, inteligencji cyfrowej, interfejsów mózg-komputer. Prowadzone są również badania związane z konsekwencjami włączenia bibliologii i informatologii do nauk o komunikacji społecznej i mediach.

W analizowanych wypowiedziach znaleziono wątki związane z badaniami komunikacji naukowej i społecznej. Jedna z osób sformułowała swoje problemy badawcze w tym zakresie w ten sposób: „komunikacja naukowa sprofilowana na naukoznawstwo (ang. *science studies*). Stawiane pytania: jak wiedzę naukową wytwarzać i komunikować; jak oceniać i ewaluować; jak finansować; jak naukowców aktywować i wspierać? Badanie kompleksowych procesów ekonomizacji nauki i jej funkcji społecznej”. W tym obszarze znajduje się również naukometria „ze szczególnym uwzględnieniem liczby cytowań dla nauk społecznych i humanistycznych. Wskazanie realnego poziomu zainteresowań poszczególnymi publikacjami w porównaniu do dziedziny nauk ścisłych czy medycznych”,

„proces komunikacji; analiza treści i formy komunikatów”, „gatunki tekstu; sieci społeczne i ich analiza, konwencje komunikacyjne w organizacjach; sieci neuronowe”, jak i „badanie wpływu technologii na działalność naukową, praktyczną i codzienne życie”. Ponadto badani deklarują zainteresowanie humanistyką cyfrową, GLAM, biografistyką oraz historią nauki. 12 osób deklaruje brak jakichkolwiek zmian w dotychczasowej problematyce badawczej. Jeszcze raz chcemy zwrócić uwagę, że przynajmniej część nowych tematów badawczych nie wykazuje istotnego związku z pojawieniem się NoKSiM. Inaczej mówiąc, tematy te mogłyby zaistnieć również w warunkach dalszego istnienia bibliologii i informatologii jako samodzielnej dyscypliny naukowej.

AKTUALNE PROBLEMY BIBLIOLOGÓW I INFORMATOLOGÓW

Ostatnim celem badania było poznanie najistotniejszych aktualnych problemów badaczy identyfikujących się jako bibliolodzy i informatolodzy. Problemem, który wprowadzie nie był najczęściej formułowany, ale ma, naszym zdaniem, duży ciężar gatunkowy jest połączenie dwu zdarzeń – powstania nowej dyscypliny będącej (nadal) mechanicznym połączeniem trzech wcześniej niezależnych i odrębnych bytów naukowych z instytucjonalnymi naciskami co do wyboru reprezentowanej dyscypliny. W odpowiedziach respondentów znalazły się m.in. takie sformułowania, jak: „do wyboru dyscypliny [innej niż NoKSiM– przypis EG i JWK] zmusiła mnie polityka uczelni, w której jestem zatrudniona”. W rezultacie wśród części respondentów występuje frustracja, zniechęcenie, wysoka niepewność zatrudnienia, brak motywacji do wyteźonej pracy badawczej i dydaktycznej połączony z obawą „niezaliczenia” dorobku do wybranej dyscypliny, co może pociągać za sobą konsekwencje ewaluacyjne i zatrudnieniowe. Z analizy wypowiedzi wynika, że nastąpiło zerwanie więzi środowiskowych dawniej łączących bibliologów i informatologów (np. „stopniowe zanikanie środowiska «klasycznych» bibliologów wskutek m.in. zmian systemowych w strukturach uniwersyteckich”); izolacja badawcza, wyrażająca się brakiem wspólnych przedsięwzięć badawczych; wyraźny spadek liczby konferencji bibliologiczno-informatologicznych (zapewne częściowo będący też pokłosiem pandemii COVID-19 – przypis EG i JWK); brak wiedzy o badaniach podejmowanych w innych ośrodkach, w tym o badaniach będących konsekwencją włączenia do nauk o komunikacji społecznej i mediach. Podjęcie próby odbudowania identyfikacji i integracji środowiskowej i badawczej wydaje się być dzisiaj najważniejszym zadaniem i trudnością. Podobnie, jak stworzenie zaktualizowanej agendy badań nad książką, biblioteką i informacją (Woźniak-Kasperek,

2021), czyniącej zadość wymaganiom czasów i warunkom otoczenia. Ważna wydaje się również wskazywana przez część młodszych pracowników naukowych potrzeba udzielenia im wsparcia przez starszą kadrę badawczo-dydaktyczną, podjęcie próby pomocy w sytuacji „zagubienia w nowej rzeczywistości badawczej”. To ważny sygnał, który nie może być zignorowany przez starszych stopniem, jeśli nie chcemy dopuścić do zapaści kadr badawczo-dydaktycznych i zaniku badań bibliologicznych i informatologicznych.

Wśród problemów, z jakimi borykają się dziś bibliolodzy i informatolodzy, jednym z częściej wymienianych w odpowiedzi na ankietę był problem, który uogólniająco można nazwać „możliwość publikowania wyników badań”. Respondenci wskazywali na:

- słabą korelację profilu ich badań naukowych z profilami czasopism przypisanych do dyscypliny, zwłaszcza czasopism wyżej punktowanych;
- skromny repertuar (w domyśle polskich) czasopism, w których bibliolodzy i informatolodzy w ogóle mogą publikować swoje teksty; mimo wspólnoty dyscyplinowej artykuły o tematyce bibliologiczno-informatologicznej są odrzucane przez redakcje tytułów medioznawczych czy medioznawczo-politologicznych;
- ograniczenie możliwości publikowania w czasopismach polskich i zagranicznych wynikające z tego, że na przykład bibliologia historyczna ma więcej wspólnego z naukami humanistycznymi niż społecznymi, podczas gdy dyscyplina jako całość została umiejscowiona w naukach społecznych; problem niepełnego dopasowania profilu badań pojawiał się w wypowiedziach respondentów również w odniesieniu do wymagań instytucji będących dawcami grantów badawczych;
- brak funduszy na publikacje zwarte (książki).

Wątek niewystarczających środków na badania powtórzył się w odpowiedziach kilkakrotnie, ale nie był wiodący. Powszechne było wskazywanie braku możliwości przeznaczenia wystarczającej ilości czasu na pracę *stricte* badawczą. Wśród przyczyn takiego stanu rzeczy respondenci wymieniali: nadmierne obciążenie pracami administracyjnymi i organizacyjnymi („Brak czasu na pracę badawczą, nadmiar działań administracyjnych i organizacyjnych, które paraliżują uczelnię, pochłaniając ogromnie ilości czasu i wielki nakład sił”; „brak czasu na pracę badawczą w wyniku przeciążenia pozostałymi uczelnianymi obowiązkami «coraz więcej pracy administracyjnej, organizacyjnej»”; „nieustanne reformy szkolnictwa wyższego, ciągle zmiany, do których trzeba się dostosowywać «bardzo czasochłonne»”) oraz nadgodzinami dydaktycznymi.

Respondenci skarżyli się także na wymuszanie zmian preferencji badawczych ze względu na ewaluację i jej wyniki, na naciski w kierunku rezygnowania z wartościowych badań kosztem szukania punktów („absurdalne kryteria oceny dorobku, w niewielkim stopniu uwzględniające

jakość i kwestię pewnej swobody, niezbędnej dla uprawiania twórczości naukowej”).

Nieco ponad 10% respondentów zadeklarowało, że nie doświadcza żadnych trudności i problemów lub nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie.

ZAKOŃCZENIE

Jedną z powinności naukowców identyfikujących się z określoną dziedziną, dyscypliną czy obszarem badawczym jest rozważanie tożsamości nauki, którą uprawiają, i ochrona owej tożsamości, by nauka nie stała się przedmiotem niewłaściwych praktyk. Wprawdzie bibliologia i informatologia utraciła status samodzielnej dyscypliny naukowej, ale to nie znaczy, że nie są nadal prowadzone badania, które w starej tradycji ulokowalibyśmy w dyscyplinie bibliologia i informatologia. Potwierdziło to przeprowadzone przez nas badanie. Daje się zaobserwować różnorodność zadeklarowanych zainteresowań badawczych, co wiąże się przede wszystkim z rozległością problematyki badawczej w ramach trzech subdyscyplin, które wyodrębniono w kwestionariuszu ankiety. Bez wątplenia są też elementy wspólne w ramach poszczególnych subdyscyplin i warto byłoby im się bliżej przyjrzeć w przyszłości. Konieczne jest dalsze szukanie odpowiedzi, co jest osobliwością tych badań, co je wyróżnia spośród badań specyficznych dla innych, pokrewnych dyscyplin naukowych, jakie są lub mogą być punkty stykowe z innymi dziedzinami i dyscyplinami, co konstryuuje granicę między trzema wyodrębnionymi w badaniu „subdyscyplinami” i jakie są lub mogą być tego konsekwencje itp.

Nawet z tak skromnego badania, jak nasze, wynika, że deklarowane zainteresowania badawcze są mocno zróżnicowane. Można by powiedzieć, nadużywając kategorii paradygmatu, że charakteryzuje je „wieloparadygmatowość”. Ciekawe byłoby prześledzenie, na ile to zjawisko jest trwałe, a w jakim stopniu są to mody. Warto również odnotować, że obraz badań z zakresu bibliologii i informatologii pozostaje w wyraźnej kontrze do tego, co się dzieje w dydaktyce akademickiej (Grygowski, 2020; Król, 2019, 2020; Kurek-Kokocińska, 2016), a zwłaszcza obumierania informacji naukowej i bibliotekoznawstwa jako kierunku studiów, integrującego treści bibliotekoznawcze, informatologiczne i bibliologiczne. Nadal nieco ponad 11% pracowników uczelni prowadzi badania *stricte* bibliotekoznawcze.

Na pewno prowadzonych w różnych ośrodkach badań bibliologicznych i informatologicznych nie można rozpatrywać jako bytu z wyraźnie wytyczonymi granicami i odseparowanego od innych dziedzin i obszarów. Zresztą obecnie obowiązująca klasyfikacja dziedzin i dyscyplin skutecznie taką możliwość wyeliminowała. Siła badań prowadzonych przez bibliologów i informatologów nie powinna się wyrażać w wytyczaniu

granic zainteresowań badawczych, w izolacjonizmie badawczym. Ważniejsze jest podjęcie refleksji nad osobliwością tych badań, ich specyfiką, programem badawczym i przyszłością. Z pewnością wartościowa byłaby refleksja nad przyszłością uwzględniająca również aspekty obecnej oraz przyszłej klasyfikacji nauk.

ZAŁĄCZNIK 1

Subdyscypliny bazowe	Obszary badawcze
<p>A. Bibliologia (nauka o książce; księgoznawstwo)</p>	<p>A.01 Bibliofilstwo A.02 Bibliologia historyczna (w tej kategorii mieszczą się m. in. badania dotyczące historia książki, także książki rękopiśmiennej; historii bibliotek, ale nie prasy → patrz Prasoznawstwo) A.03 Czytelnictwo, kultura czytelnicza A.04 Edytorstwo, również edytorstwo cyfrowe A.05 Estetyka książki (tu m. in. oprawoznawstwo, zdobnictwo książkowe, ilustratorstwo) A.06 Książka jako artefakt kultury oraz jako narzędzie komunikacji A.07 Obieg książki (tu m. in. badania z zakresu księgarstwa, antykwarstwa, rynku pierwotnego i wtórnego, obiegu społecznego, ale także badania mające za przedmiot ludzi książki) A.08 Prasoznawstwo; A.09 Produkcja książki (cyfrowej, sieciowej, konwergencyjnej, transgresyjnej itd.); A.10 Recepcja i społeczne oddziaływanie książki A.11 Teoria, historia i metodologia bibliologii (tu m. in. badania z zakresu dydaktyki, badania dotyczące kadr bibliologicznych itp.)</p>
<p>B. Bibliotekoznawstwo</p>	<p>B.01 Bibliopedagogika; biblioterapia B.02 Biblioteka i jej funkcje oraz oddziaływanie społeczne B.03 Bibliotekoznawstwo stosowane, czyli bibliotekarstwo (tu m. in. problematyka zarządzania i organizacji bibliotek, personelu, struktury, zasobów i usług bibliotecznych, w tym bibliotecznych usług informacyjnych, budownictwa bibliotecznego, marketingu, mediów społecznościowych bibliotek) B.04 Zachowania użytkowników bibliotek (tu również potrzeby użytkowników bibliotek)</p>

C. Informatologia (nauka o informacji)	C.01 Architektura informacji C.02 Bibliografia, inne źródła informacji i danych C.03 Bibliometria i naukometria (informetria, webometria, altmetria) C.04 Edukacja informacyjna i medialna (w zakresie kształcenia użytkowników) C.05 Ekologia informacji C.06 Komunikacja naukowa (tu m. in. badania z zakresu publikowania naukowego, mediów społecznościowych dla naukowców, wizerunku naukowca w sieci) C.07 Kultura informacyjna i medialna C.08 Organizacja i zarządzanie informacją i wiedzą (tu m. in. problematyka dostępu do informacji, wyszukiwania informacji, systemów i zasobów informacyjnych, Big Data, uczenia maszynowego, NLP, sieci neuronowych, globalnego systemu informacyjnego) C.09 Teoria, historia i metodologia nauki o informacji (tu m. in. badania z zakresu dydaktyki, badania dotyczące kadr informatologicznych i bibliotekarskich) C.10 <i>User Experience</i> i <i>User Interface</i> C.11 Usługi informacyjne (tu także infobrokerstwo, usługi analityczne) C.12 Zachowania użytkowników informacji i mediów
---	---

BIBLIOGRAFIA

- Głowacka Ewa; Kisilowska Małgorzata; Świgoń, Marzena (2021). Analiza struktury przedstawicieli nowej dyscypliny – nauk o komunikacji społecznej i mediach. *Przegląd Biblioteczny*, R. 89, z. 3, s. 299-316.
- Grygrowski, Dariusz (2020). Studia bibliotekoznawcze w kryzysie. W: *Interdyscyplinarium nauk o mediach i kulturze*, red. M. Antczak, Z. Gruszka, Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego, s. 145–176.
- Hofman, Iwona (2019). Paradygmaty nowej dyscypliny. *Studia Medioznawcze*, vol. 20, nr 4, s. 308-317.
- Jabłonowski, Marek; Mielczarek, Tomasz (2019). Komunikowanie społeczne i media – federacja, a nie inkorporacja. *Studia Medioznawcze*, vol. 19, nr 4, s. 13-27.
- Koredczuk, Bożena (2019). Book Studies Communication in Selected Communication Systems and their Influence on the Location of the Discipline in the Current Obligatory Classification of Fields and Scientific Disciplines – an Outline of the Research Problem. *Przegląd Biblioteczny*, spec. issue, pp. 20-31.
- Koredczuk, Bożena; Woźniak-Kasperek, Jadwiga (2019). Bibliologia i informato-

- logia w naukach o komunikacji społecznej i mediach – odrębność czy komplementarność? *Studia Medioznawcze*, vol. 20, nr 3, s. 212-224.
- Król, Magdalena B. (2019). Learning by doing a pokolenie Z na przykładzie realizacji projektu „UPoluj kulturę!”, *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*, z. 17, s. 305-327.
- Król, Magdalena B. (2020). Nowe kierunki kształcenia w instytutach bibliotekoznawczych uniwersytetów polskich. Studium przypadku: Instytut Nauk o Informacji Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*, z. 18, s. 352-369.
- Kulczycki, Emanuel (2019). *Wzory publikacyjne polskich naukowców w latach 2013-2016. Nauki humanistyczne i nauki społeczne*, DOI: 10.6084/m9.figshare.7797527, s. 53-60.
- Kurek-Kokocińska, Stanisława (2016). *Studia bibliotekoznawcze w Polsce. Historia i ewolucja w latach 1945-2015 ze szczególnym uwzględnieniem przykładu Uniwersytetu Łódzkiego*. Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego 2016.
- Lisowska-Magdziarz, Małgorzata (2019). Media i komunikowanie społeczne: federacja, ale jaka? Dalsze pytania o przyszłość dyscypliny. *Studia Medioznawcze*, vol. 20, nr 2, s. 118-129.
- Osiński, Zbigniew (2019). Analysis of the Thematic Overlap Between Library and Information Science and Other Sub-disciplines of the Social Communication and Media Sciences in Poland. *Zagadnienia Informacji Naukowej – Studia Informacyjne*, vol. 57, nr 2A, s. 28-44.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych na podstawie art. 5 ust. 3 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018, poz. 1668).
- Woźniak-Kasperek, Jadwiga (2019). Information Science Under the Conditions Created by the New Classification of Fields and Scientific Disciplines: Opening a Balance Sheet. *Przegląd Biblioteczny*, spec. issue, pp. 9-19.
- Woźniak-Kasperek, Jadwiga (2021). Nauki o komunikacji społecznej i mediach – forma, treść, kontekst. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*, z. 19, s. 3-18.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 7 września 2022 r.

EWA GŁOWACKA

Institute of Information and Communication Research

Faculty of Philosophy and Social Sciences

Nicolaus Copernicus University in Toruń

e-mail: egt@umk.pl

ORCID 0000-0001-9538-9386

JADWIGA WOŹNIAK-KASPEREK

Faculty of Journalism, Information and Book Studies

University of Warsaw

e-mail: jbwozniak@uw.edu.pl

ORCID 0000-0002-1600-3914

RESEARCH IN THE FIELD OF BOOK AND INFORMATION STUDIES AS DESCRIBED BY THE SCHOLARS

KEYWORDS: Book studies and information studies. Social communication and media sciences.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The study was aimed at: 1) developing a map of research fields and domains which are explored by the scholars identifying themselves as researchers in book and information studies; 2) getting acquainted with new research fields and domains which result, among else, from the affiliation of researchers to social communication and media science or another discipline; 3) learning about the most significant current problems faced by the researchers. **Research methods** – The authors used a survey and statistical analysis – data were collected from the survey questionnaires and available open resources. **Results** – The most dominant research fields and domains in book and information studies were discovered to be: historical book studies, information and knowledge organization and management, information and media users' behavior. New declared research subjects mostly are not related in any significant way to the emergence of social communication and media sciences (NoKSiM). Most common problems experienced by the researchers are: „forced” affiliation to the disciplines other than NoKSiM and lack of possibility to allocate a sufficient amount of time to undisturbed research activities. **Conclusions** – It is indispensable to reflect on the peculiarity of book and information studies, their future and research program in the new reality of science organization.